

TAKÁCS ISTVÁN GÁBOR

Tudományos drogmítoszok

Interjú Peter Cohennel

Peter D. A. Cohen, PhD, az első Amszterdami Drogkutató Program vezetője, az Amszterdami Egyetemen a droghasználat, drogpolitika és drogepidemiológia kutatója. 1996 óta a CEDRO, a Drogkutató Központ igazgatója. A Társaság a Szabadságjogokért munkatársának abban az élményben volt része, hogy kutatási eredményeiről, a függőség és az integrált droghasználat jelentéséről, valamint a drogkutató és politika kapcsolatáról beszélgethetett vele.

– *Mi az Ön kutatási területe?*

– Munkám során a droghasználóknak arról a 95 százalékról próbálok meg tudást és információt szerezni, akik furcsa módon soha nem képezik megfigyelés tárgyát. A drogokra csak a deviancia nézőpontjából tekintünk, felnagyítjuk ezt a képet és nem vesszük észre a többi droghasználót, de még szavaink sincsenek rájuk. Szerintem a drogpolitika számára az igazán jelentős terület nem a klinikai, vagy úgynevezett „problémás droghasználóké”. Rájuk, drogpolitikáink legszélsőségesebb áldozataira már irányul bizonyos figyelem. Igaz, nem tesznek értük túl sokat, sőt, a szervezetek, amelyeket a segítségükre létrehozta, a valóságban csak megnövelik kirekesztettségüket. Itt, Amszterdamban például sok szervezet jött létre abból a célból, hogy „foglalkozzanak” a leginkább marginalizálódott droghasználókkal, és *csak* ezek a szervezetek törődnek velük. Ha Önt arra kéri, hogy menjen el ehhez a szervezethez, az annyit jelent, hogy szociálisan Ön már nem létezik, nincs státusa. Pária. Az intenzív droghasználók fele anélkül változtatja meg viszonylag gyorsan drogfogyasztási szokásait, hogy nem is használja ezeket a szervezeteket. Amikor a „kezelés iparosai” nyilatkoznak a holland TV-ben, elmondják hogy milyen rettenetes ezeknek a droghasználóknak az élete, implicite vagy explicite azt állítva, hogy ez a droghasználatuk miatt van így, ezzel fenn tartják a drogokról kialakult, rettenetes képet, ahelyett, hogy lerombolnák. A kutatást pedig gyakran ezek az emberek tervezik meg.

– *Ennek politikai okai vannak?*

– Nem. Az okait politikai és kulturális tényezőkben együtt kell keresnünk. Kultúránk csak a „problémás droghasználók” kis csoportjáról fogad el, és teremt új tudást és mitológiát.

A finanszírozási irodáink tele vannak „kezelésiparosokkal”, akik nem is tudnak arról, hogy másféle droghasználók is léteznek, mint amilyeneket ők általában látnak. A tudás tehát nem a droghasználat egyéb min-

tázatairól születik meg, ezzel pedig tovább erősödik a „kezelő” szervezetek kulturális és politikai pozíciója.

– Akkor viszont mi a megoldás azok számára, akiknek valóban problémáik vannak?

– Sokféle szervezetünk van erre a célra. Persze ez országtól is függ, de ha tegyük fel, Önnek házassági, vagy egyéb életproblémája van, nálunk elmehet egy szociális munkát végző intézményhez, és segítenek Önnek. Nem kérdezik, hogy „többet keres havi ötszáz eurónál?” „Nem? Akkor nem segíthetünk!” Vagy „alkoholt iszik?” „Akkor nem segíünk!” „Ön homoszexuális? Nem segíthetünk!” Ha ez megtörténne, az emberek felkiáltának „de hiszen ez diszkrimináció!” De ha ezt kérdezik: „Ön drogfüggő?” – bármit is jelentsen ez, azt fogják válaszolni, hogy „akkor nem segíthetünk!” „Menjen el a saját páriaszervezetéhez!”. Én mindig is azt kértem, hogy ezeket a szolgáltatásokat integrálják az általános intézményekbe. Ám sokkal könnyebb ezt mondani, mint megtenni, mert nagyon mélyen gyökerezik a kultúránkban az, hogy elkülönítsük őket, a kezelés apartheid-rendszerébe.

– Mit jelentett Önnél a kontrollált droghasználat kifejezés?

– Korábban használtam a „kontrollált droghasználat” kifejezést, de nem teszem többé, most már *integrált* droghasználatról beszélek. Az emberek igen sokféleképpen élnek. Van, aki tanul, mások dolgoznak, egyesek ambiciózusak, mások egyáltalán nem. Attól függően, hogy Ön milyen személyiség, milyen kulturális és szociális közegben él, a droghasználata lehet funkcionális vagy nem funkcionális. Ha csak egy napot akar dolgozni a héten, a többi napokon elmehet a diszkóba, késő éjszakáig fennmaradhat, és sokáig alhat, vagyis a mód, ahogy az alkoholt vagy más drogokat használja, teljesen más lehet, mint ha rendkívül ambiciózus, minden nap korán reggeltől éjszakáig dolgozik, és nem nagyon iszik, nem megy el vacsorázni vagy moziba. A droghasználat funkcionalitása jelentős mértékben az emberek életmódján múlik, és ameddig a droghasználat integrált, egy életformába ágyazva tölt be egy adott funkciót, addig rendben van. Ha az utcán él és koldul, a droghasználatának funkciója teljesen eltér majd attól, mintha a doktori disszertációjára készülne. Bármilyen droghasználatról is van szó, figyelembe kell venni az életformát, amelyben funkcionál. Az emberek nincsenek folyton ugyanabban a szociális körben és környezetben, ami azt is jelenti, hogy a droghasználatuk funkciója akár a hét során is változhat. Ezt látni Svédországban, ahol az emberek keményen dolgoznak egész héten, de amikor eljön a péntek hat óra, szájukhoz emelik a poharat, és egész hétvégén részegek. A svédeknek van egy kifejezésük arra, amikor egy pohár bort isznak a vacsorához. „Európai ivásnak” nevezik, nem mulatságos? És a kutatások arról számolnak be, hogy egyre több „európai ivást” tapasztalnak Svédországban, ami azt jelenti, hogy nem áznak el teljesen, ha elkezdnek inni. Amíg a droghasználati mintázatoknak van egy funkciójuk, szerepük az életformán belül, addig én ezt integrált droghasználatnak nevezem. A „kontrollált droghasználat” sokkal inkább ideológiai jellegű, a kálvinista önkontroll ideológiájából ered, csakúgy, mint a kontroll elvesztésének koncepciója. Ez nem egy tudományos fogalom.

INTERJÚ, RIPORT

– *Mégis nagy szerepet játszik a tudományban, vagy abban, amit tudomány-
nak látunk, nem igaz?*

– Igen. Amit tudománynak látunk, az többnyire moralizálás. Egy ma-
gasabb szintű morális párbeszéd, de nem tudomány. A „függőséggel”,
vagy a kontrollvesztésnek nevezett nonszenszrel kapcsolatban a kedvenc
példám a londoni közlekedése. Az emberek, akik Londonba utaznak, ál-
talanban nincsenek hozzászokva a bal oldali közlekedéshez, ezért amikor
odaérnek az úthoz, balra néznek, hiszen ezt szokták meg Budapesten
vagy Párizsban. Ám itt elgázolja őket az autó, mert jobbra kellett volna
nézniük. Odaérnek a járda széléhez, át akarnak kelni, és ez előhív egy
sor ritualizált és habituálódott viselkedésformát. Ők pedig ragaszkodnak
ezekhez, még abban az esetben is, amikor igen kellemetlenné válhatnak
a számukra. Ám ezt soha nem neveznénk függőségnek. Én a droghasz-
nálati mintákat, még az intenzív mintákat is tanult, ritualizált viselke-
désformáknak tekintem, egy egyedi funkcióval az életformán belül. Az
emberek dohányozni is megtanulnak. Amikor elkezdtem foglalkozni a
dohányzással és a nikotinnal, megértettem, hogy a nikotin-mitológiánk
egy kicsit hasonlít a heroin-mitológiánkhoz. A dohányzásra nem úgy te-
kintünk, mint egy tanult viselkedésre, ami az identitásunk részévé válik.
Nem, egy kémiai anyagra adott reakciónak gondoljuk, mondván, az em-
berek nem azért dohányoznak, mert megtanították magukat rá, hogy bi-
zonyos helyzetekben így tegyenek, hanem azért dohányoznak, mert ni-
kotint használnak, és függővé válnak ettől a vegyülettől.

– *Ezen az alapon veszélyesebbnek tartunk bizonyos illegális anyagokat,
mondván, hogy farmakológiai hatásaik sokkal erősebbek, ezért könnyebben okoz-
nak függőséget.*

– Ez nonszensz. Ha elég nikotint adsz az embereknek, akkor is do-
hányoznak. Az orvosi beállítottságú kollegáink, akik többségben vannak
ezen a területen, azt mondják erre, „*adunk nekik nikotint és mégis dohá-
nyoznak? Valami pszichés zavaruk lehet, biztos depressziósok, kezeljük hát
őket!*”. Ezen a területen tudományos párbeszéd helyett hatalmi párbeszéd
folyik. Arról, hogy melyik csoport, melyik kritérium és definíciórendszer
határozza meg a tudományt.

– *Beszéljünk hát a tudomány és politika kapcsolatáról. Mit gondol például a
NIDA¹-ről?*

– Ahogy létezik a tudás létrehozása, úgy létezik a tudás létrehozásá-
nak politikája is. A NIDA-t az *Addikció Tudomány Szent Irodájának* szok-
tam nevezni. Gondoskodnak róla, hogy ne szülessen olyan tudás, amely
ellentétes lenne az amerikai drogpolitikai érdekekkel. Kimondottan
ügyesek ebben. A kutatási tervek értékelését a tudományos semlegesség
légköre lengi be, aztán a csúcson döntenek arról, melyiket is támogassák.
Úgy *tűnik*, mintha a döntés tudományos igényű lenne, és néha így is
van. De például ahhoz, hogy támogatást szerezzünk tőlük az egyik ku-
tatásunk amerikai részéhez, Reinermannal és német kollégáimmal *nidául*
kellett beszélnünk. Úgy kellett megfogalmaznunk a kérdést, ahogyan ők

¹ National Institute of Drug Abuse. Az USA Nemzeti Drogabúzus Intézete, amely saját
leírása szerint a „drogabúzus és függőség egészségügyi vonatkozásaival” foglalkozó ku-
tatások 85 százalékát finanszírozza világszerte.

az *eredményt elvárták*, vagyis úgy, hogy összehasonlítva az amerikai és holland droghasználókat, mivel Hollandia megengedőbb és könnyebb a drogokhoz hozzáférni, a holland droghasználóknak sokkal több problémájuk van.

– *És ez lesz az eredmény?*

– Nem. És akkor az eredmények a süllyesztőbe kerülnek. A NIDA sosem hivatkozna olyan eredményekre, amelyek ellentétesek azzal, amit szerintük az eredményeknek *mutatniuk kell*. Ezt nevezem én Galilei-komplexusnak. Galilei nézhetett a Napra és a Holdra, csinálhatott, amit akart, a katolikus egyház soha nem ismerte volna el, hogy az adatai helytállóak. Négy száz év telt el, mire az egyház beismerte, hogy Galileinek igaza volt. Így működnek az egyházak. Adatállóak. Dogmaalapúak. Ha a tudományos szervezet egy dogmaalapú rendszer része, nem tudományt hoz létre, hanem dogmaalapú felnagyításokat.

– *Magyarországon éppen nemrég tartott két neves neurológus előadást a televízióban a drogokról és használatukról, tisztán biológiai redukcionista elméleteket bemutatva.*

– A neurológusoknak fogalmuk sincs a droghasználatról. De még az agyról sincs semmi fogalmuk. Az agyat különösen nehéz kutatni, az új felfedezéseket pedig mindössze a droghasználat egy korábbi értelmezéséhez illesztik hozzá. Nem segítenek megérteni a droghasználatot, egyszerűen új nyelvet teremtenek a régi tudásunkhoz. Jár nekem a NIDA Notes. Lássuk csak: „*Az agy glutamát-koncentrációja befolyásolja a kokainkeresést*”. Fogalmuk sincs az emberi droghasználatról. Itt pedig Volkov írja, az új igazgató: „*A serdülők droghasználatának oki vizsgálata*” – mintha megtalálnánk ezt az agyban. Ezeknek az embereknek nem létezik a világ, csak egy agy van. És vegyületek.

– *Ezt az ideológiát nagyon jól fel lehet használni a prohibíció indokaként. Mondván, hogy a „gonosz” maga a vegyület.*

– Igen, de ezt mindig is mondták. Annyi a különbség, hogy most már rendelkezésre állnak új, kvázi tudományos konstrukciók, a tiltás kvázi tudományos racionalizációjához. A szavak újak, a tartalom a régi. A drogokról és a függőségről kialakított felfogásuk viszont nagyon primitív. Egy csomó pénzt költenek arra, hogy ne járulhassunk hozzá információval ahhoz, hogy miről szól valójában a droghasználat. Álláspontuk szerint, ha az emberek túlesznek vagy túljátszanak vagy túlszexelnek, ez mind valamiképpen vegyületekkel kapcsolatos. Semmi köze a szenvedéshez vagy a szegénységhez. Azt sem tudják, mit jelent. Nekik az emberek agysejtek, nem szociális lények.

– *De létezik másmilyen tudományos ismeret is, ami megérthető, és aminek helye lenne a televízióban.*

– Igen, rendszeresen beszélek a televízióban, és reagálnak is rá az emberek, de az intézményeink nem változnak meg. Az olyan embereket, mint én, nem támogatják, mert olyan nyelvet beszélünk, és olyan kérdéseket teszünk fel, amelyek nem kezeléssipar-barátok, és nem ENSZ egyezmény-barátok. Ha benyújtok egy pályázatot egy kutatásra, és megkérem az Igazságügy Minisztériumot, hogy mutassa meg nekem az ecstasygyártásról szóló jelentésének forrását, azt a választ kapom, hogy nem lehet, mert az adatok titkosak. Azután kérném azt az ausztrál rendőrségi

jelentést, amiből idéznek, de nem lehet kiadni, mert szigorúan titkos dokumentum! Megkértem a holland kormányt, hogy kérdezze meg az amerikai kormánytól, mégis minek alapján állítják a DEA² web-oldalán, hogy Hollandia a világ legnagyobb ecstasy-gyártója. Megkértem, hogy kérdezzék meg, ki a második legnagyobb, és hogy honnan tudja ezt a DEA. Kérdezzék meg továbbá a DEA-t, hogy mégis mennyi ecstasyt gyártanak nálunk, és honnan tudják, hogy az amerikai ecstasy 80 százaléka innen származik. „Ilyen kérdést nem kérdezhettek meg, ez nem lenne udvarias”, érkezik a válasz. Persze hogy nem is tudják, ez csak ideológia. A holland televízióban a politikusok elmondják, hogy innen származik az ecstasy gyártás 80 százaléka, mire az emberek: „Úr Isten, hiszen ez rettenetes!” De honnan tudják? Honnan tudhatják? És senki nem kérdezi meg ezt, egyetlen újságíró sem. – Honnan származik a maradék 20 százalék? –, kérdezhetnék még, és mennyit gyártanak az USA-ban, és mennyit Thaiföldön? Ilyen egyszerű kérdéseket még csak fel sem tehet, mert ezek nem férnek össze az amerikai és európai drogpolitikai érdekekkel. Tehát a megfelelő kérdés nagyon fenyegető tud lenni, és ezért olyan fontos feltenni az ilyen kérdéseket. De ne gondolja, hogy támogatást nyer majd vele az Ön által érdekesnek és hasznosnak gondolt kutatások kivitelezéséhez.

– *Miért fontos a társadalomnak, hogy bizonyos drogokat és a használóikat „gonoszoknak” kiáltson ki?*

– Nemcsak a drogokkal van így. Voltak idők, amikor bizonyos emberi kapcsolatokat gonoszabbnak tartottak, mint másokat, például a homoszexuális kapcsolatok gonoszak voltak, a heteroszexuális kapcsolatok pedig jók. Bizonyos szexuális viselkedések rosszak voltak, mások rendben lévőek. Az ilyen különbségtétel szinte bármivel kapcsolatban megtehető. Vallások esetében gyakori, de a világi mozgalmaknál sem ritka jelenség. Bizonyos ételek jók, mások rosszak, bizonyos energiák jók, mások rosszak, mint mondjuk a nukleáris energia esetében, amit szintén egy egész mitológia vesz körül. Tehát nemcsak a drogok esetében látni ilyen, teljesen irracionális különbségtételeket. Az emberek pedig megteremtik ezeket a különbségtételeket, hogy a jó és a rossz fogalma köré szervezhessék az életüket. Ezen csak néhány tudós tud fölülemelkedni, a legtöbben ragaszkodnak valamelyik oldalhoz. Egyes tudósok azt mondják, hogy a droghasználat jó, mások azt, hogy rossz. És csak néhányan képesek megjegyezni, hogy „nézd már, ezek a tudósok jó és rossz drogokról vitatkoznak, hát nem mulatságos? Vagy jó és rossz szexről, nem vicces?” Aztán az ilyen ideológiák alapján az embereket feloszthatod jókra és rosszakra, ami néha nagyon messzire vezet. Egyszer csak felhatalmazást nyersz, hogy meggyilkold a rossz embereket. A végén olyan politikai rendszerben találod magad, ami nagyon veszélyes. Ezért olyan fontos az emberi jogok védelme a mi területünkön. Az emberi jogi nézőpont alapján ez a különbségtétel jó és rossz között addig fogadható el, ameddig nem sérti az emberi jogaidat, de legtöbbször bizony sérti. Amint rossznak kategorizálnak, megszűnnek az emberi jogaid.

² Drug Enforcement Administration, Szövetségi Kábítószerellenes Ügynökség

– Beszélne nekiünk a kutatási eredményeiről? Például a San Franciscóban és Amszterdamban elvégzett vizsgálatról.

– A San Franciscó-i és amszterdami kannabisz használati mintákat hasonlítottunk össze, és nem találtunk nagy különbséget. A következtetésünk az, hogy a kannabisz-használat funkcionalitása majdnem ugyanaz a két országban. És az ezt körülvevő drogpolitika irreleváns.

– Irreleváns, az epidemiológiát³ tekintve.

– Igen.

– Irreleváns a droghasználattal kapcsolatos problémákat tekintve is?

– Nem. Ha állandóan letartóztatnak a droghasználatodért, ez tönkretetheti az életed. A drogpolitika lehet a különbség egy szétrombolt élet és egy teljesen normális élet között. Ha Angliában élnél 1927 és 65 között, fenntartanának heroinon és kokainon, ameddig akarod, és teljesen normális életet élhetnél, integrált életstílusod lehetne. Onnantól kezdve, hogy marginalizálódasz, a marginalizálódás szintje teremti a problémákat, ám ez a legtöbb droghasználót nem érinti, még az USA-ban sem, ahol pedig rengeteg marihuána-használót tartóztatnak le. A legtöbb marihuána-használót viszont soha nem tartóztatják le, és az emberek igen könnyen szívnak, még Amerikában is. Soha nem tapasztaltam, hogy az embereknek nehézséget jelentene kannabiszt szívni, vagy szippantani egy csík kokaint. Bár a tiltás nagyon veszélyes, nem veszélyes annyira, hogy megszüntesse a használatot. Csak akkor lennél igazán bajban, ha titkosrendőrséget hoznának létre a droghasználat ellen. És ilyen messzire az amerikaiak nem mentek.

– Mit nevez Ön „ártalom-elutasításnak”?

– Kolumbiában beszéltem az „ártalom-elutasításáról” és „ártalom-elfogadásról”, mert amit ott művel az amerikai és a kolumbiai elit, az minden képzeletet felülmúl. Földek hektárjainak millióit és millióit teszik tönkre, amiben a gazdag kolumbiaiak örömmel részt vesznek, mert fatermelésre akarják használni a területeket, és akik korábban ott éltek, azok útban vannak. Az amerikaiak elüldözik őket, és ennek mérhetetlen hatása van az emberekre és a városokra nézve. Láttam kisvárosokat, ahol elüldözött emberek százazrei éltek rettenetes körülmények között, a város peremén. Mindent tönkretesznek a földeken, és az emberek egyre beljebb húzódnak a dzsungelbe a túlélésért, vagy betelepülnek a városba. Ez egy olyan típusú ártalom, amit elvből el kell utasítani. Nem akarunk olyan politikát, amely a vietnámi szlogent harsogja: „el kell pusztítanunk ezt a falut, hogy megmenthessük”. Ugyanígy az ártalom elfogadása. Elfogadjuk az ártalmat, amit a közlekedés, az ipar vagy az alkohol okoz. Azt mondjuk, igen, ez életünk része, együtt kell élnünk vele. Az ártalom-visszautasítás és az ártalom-elfogadás igazából játék a szavakkal. Természetesen nem vagyok az ártalom-csökkentés ellen, de úgy látom, hogy nagyon gyakran egyfajta kibúvó az alól, hogy többet is tegyünk. Egy picit túl soványka nekem. A drogpolitika által elkövetett ártalmak esetében nem létezhet ártalom-csökkentés, csak ártalom-elutasítás.

INTERJÚ, RIPORT

– Utolsó kérdésem az lenne hogy hallott-e a Polgári Engedelmességi Mozgalomról, ami épp most zajlik Magyarországon.⁴

– Igen, azt gondolom, segíthet és hasznos lehet egy adott politikai kontextusban. Az embereknek használniuk kell az eszközt, hogy újításokkal lépjenek elő, mert ez más szintre helyezheti az erről az úgynevezett problémáról szóló diskurzust és előrelépést jelenthet. Úgy gondolom, jó dolog, amit tesznek.

⁴ Az interjú 2005 májusában készült